МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОРОГА В УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ БЛОГОСФЕРІ ТА ФОРУМНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014-2024 РОКИ)**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0353-у-з
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”
_____ Т.В. Трофимова
підпис

Керівник _____канд. філол. наук,
доцент О.В. Меркулова

Рецензент _____ канд. філол. наук,
доцент С.В. Сабліна

Запоріжжя 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*

Кафедра *української мови*

Рівень вищої освіти *магістр*

Спеціальність *035 "Філологія"*

Освітня програма *"Українська мова та література"*

Спеціалізація *035.01 "Українська мова та література"*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри української мови
_____ Р. О. Христіанінова
"12" лютого 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Трофимовій Тетяні Василівні

1. Тема роботи «Лексика на позначення ворога в українськомовній блогосфері та форумному дискурсі періоду російсько-української війни (2014-2024 роки)», керівник роботи Меркулова Оксана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, затверджені наказом ЗНУ від 15 жовтня 2024 року № 1349-с.

2. Термін подання студентом роботи: 09.11.2024.

3. Вихідні дані до роботи: Телеграм-канали «Фашик Донецький», «ППО – NEWS», «Наші Новини України», «Український Телеграм», «Говорять Снайпер», «Николаевский Ванек», «СВОЇ», «Андрій Смолій», «Укрчан», «Тривога України», «63 бригада», «Сигнал Кривий Ріг», «Zelenskiy», «ЗАПОРІЗЬКА СІЧ»; праці С.Бибик, Т.Вільчинської, Н.Кондратенко, Р.Христінанової.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) проаналізувати основні мовознавчі праці, присвячені дослідженню поняттю «ворог»;

2) шляхом обстеження українськомовних соціальних мереж періоду 2014–2024 років укласти реєстр лексем на позначення ворога й виоремити їх семантичні групи;

3) укласти питальник із виокремленими семантичними групами найменувань ворога й провести опитування військовослужбовців ЗСУ;

4) з’ясувати основні засоби творення лексем на позначення ворога, зафіксованих в українськомовних текстах соцмереж, а також отриманих у результаті опитування відповідях.

1. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	*Меркулова О. В., доцент*	28.02.2024	28.02.2024
Перший розділ	*Меркулова О. В., доцент*	18.04.2023	18.04.2023
Другий розділ	*Меркулова О. В., доцент*	29.06.2023	29.06.2023
Висновки	*Меркулова О. В., доцент*	17.10.2023	17.10.2023

Дата видачі завдання: 28.02.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	*Назва етапів кваліфікаційної роботи*	*Термін виконання етапів роботи*	*Примітка*
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Березень 2024 р.	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Березень – квітень 2024 р.	Виконано
3.	Написання вступу	Березень 2024 р.	Виконано
4.	Підготовка розділу 1 «Ворог і ворожість як реактуалізована проблема сучасної україністики»	Квітень – червень 2024 р.	Виконано
5.	Написання розділу 2 «Семантика і структура найменувань ворога в соцмережевому дискурсі російсько-української війни»	Червень – вересень 2024 р.	Виконано
7.	Формулювання висновків	Жовтень 2024 р.	Виконано
8.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Листопад 2024 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Грудень 2024 р.	

Студент _____ Т. В. Трофимова

Керівник роботи _____ О. В. Меркулова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С. В. Сабліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Лексика на позначення ворога в українськомовній блогосфері та форумному дискурсі періоду російсько-української війни (2014-2024 роки)» містить 56 сторінок. Опрацьовано 14 телеграм-каналів, дібрано понад 100 лексем на позначення ворога.

Об'єкт дослідження – українська лексика преіоду російсько-української війни 2014-2024 років.

Предмет дослідження – семантика, структура та функційне навантаження найменувань ворога, зафіксованих у текстах українськомовних соцмереж під час війни.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз семантики, структури та функцій назв на позначення ворога в українськомовному дискурсі соціальних мереж у період російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети виконано такі **завдання:**

1) проаналізовано основні мовознавчі праці, присвячені дослідженню поняттю «ворог»;

2) шляхом обстеження українськомовних соціальних мереж періоду 2014–2024 років укладено реєстр лексем на позначення ворога й виоремити їх семантичні групи;

3) укладено питальник із виокремленими семантичними групами найменувань ворога й проведено опитування військовослужбовців ЗСУ;

4) з'ясовано основні засоби творення лексем на позначення ворога, зафіксованих в українськомовних текстах соцмереж, а також отриманих у результаті опитування відповідях

Сфера застосування: результати можуть бути використані у підготовці курсів з навчальних дисциплін "Лексикологія", "Соціолінгвістика", "Медіалінгвістика" та "Психолінгвістика", а також у дослідженнях, присвячених вивченню інформаційної війни.

Ключові слова: СЕМАНТИКА, ЛЕКСЕМА, ВОРОГ, ПИТАЛЬНИК, ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛ.

ABSTRACT

The master's qualification work «**Vocabulary to denote the enemy in the Ukrainian-language blogosphere and forum discourse of the period of the Russian-Ukrainian war (2014-2024)**» contains 56 pages. The researcher analyzed 17 telegram channels and selected more than 150 lexemes to denote the enemy.

The object of the study is the Ukrainian vocabulary in the period of the Russian-Ukrainian war of 2014-2024.

The subject of the study is the semantics, structure, and functional load of the names of the enemy recorded in the texts of the Ukrainian social networks during the war.

The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of the semantics, structure, and functions of names for the enemy in the Ukrainian discourse of social networks during the Russian-Ukrainian war.

To achieve this goal, **the following tasks** were performed:

1) to analyze the main linguistic works devoted to the study of the concept of "enemy";

2) through a survey of Ukrainian-language social networks in 2014-2024, a register of lexemes for the enemy was compiled and their semantic groups were defined;

3) a questionnaire with the identified semantic groups of enemy names was compiled and a survey of the Armed Forces of Ukraine was conducted;

4) the main means of creating lexemes to denote the enemy recorded in Ukrainian-language social media texts, as well as the answers received as a result of the survey, were identified.

Area of application: The results can be used in the preparation of courses in the disciplines of Lexicology, Sociolinguistics, Media Linguistics, and Psycholinguistics, as well as in research on information warfare.

Keywords: SEMANTICS, TOKEN, ENEMY, QUESTIONNAIRE, TELEGRAM CHANNEL.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 7
ВСТУП.....8
Розділ 1. ВОРОГ І ВОРОЖІСТЬ ЯК РЕАКТУАЛІЗОВАНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНІСТИКИ.....11
1.1 Соціально-психологічний аспект ворожості в контексті російсько-украïнскої війни.....11
1.2. Концепт «ВОРОГ» як предмет мовознавчих студій.....17
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА НАЙМЕНУВАНЬ ВОРОГА В СОЦМЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 20
ВИСНОВКИ 47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....52

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ФД Фашик Донецький. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/gistapapapa

ППО – NEWS. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/Ppo_noviny24

ННУ Наші Новини України. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/c/2103093806/18236

УТ Український Телеграм. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/c/1297540669/54789

ГС Говорять Снайпер. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/stanislav_osman/7375

НВ Николаевский Ванек. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/vanek_nikolaev/10149

СВОЇ Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/svoiKR/11780

АС Андрій Смолій. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/smolii_ukraine/9931

УЧ Укрчан. Офіційний Telegram-канал. URL:https://t.me/ukrchan/70489

ТУ Тривога України. Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/c/1679424866/31377

63Б 63 бригада. Офіційний Telegram-канал. URL:https://t.me/vanek_nikolaev/28002

СКР Сигнал Кривий Ріг. Офіційний Telegram-канал. URL:https://t.me/SignalKriviyRig/33371

Zelenskiy Офіційний Telegram-канал. URL: https://t.me/V_Zelenskiy_official/12475

ЗС ЗАПОРІЗЬКА СІЧ. Офіційний Telegram-канал. URL:https://t.me/zaporizka_sish/58101

ВСТУП

У вивченні проблеми, пов’язаної з поняттям ворога або з мовою ворожнечі, українська не лише лінгвістика, а й гуманітаристика загалом має два вектори, які можна навіть окреслити часовими параметрами за допомогою прийменників «до» та «після» початку російсько-української війни. До 2014 року вийшла низка робіт головно нелінгвістичного плану, в яких тією чи тією мірою були розглянуті питання того, як образ ворога творить російська пропаганда (І.Кучманич та С.Селіванова; О.Маєвський, праці Гергія Почепцова та ін.). Після 2014 року, а надто ж після входження розпочатої десять років тому війни в активну фазу, українська гуманітаристика у власних студіях поступово розвернулася в бік того, що образ ворога інтенсивно почала усвідомлювати й осмислювати, слідом за реальністю війни, саме україністика. На сьогодні маємо низку праць нефілологічного плану (В.Бурлачук, Є.Мулярчук, К.Скороход, О.Холох та О.Скрябін, колективні монографії «Українське суспільство в умовах війни 2022», «Образ ворога у війнах та воєнно-політичних конфліктах XX-XXI століття» та ін.), у яких здійснено спроби соціально-психологічного, філософського осмислення поняття «ворог», актуалізованого майже через століття після сумнозвісних історичних подій в Україні. І з-поміж огрому робіт такого плану чітко виокремився мовознавчий пласт наукових і навколонаукових студій, який до 2014 року, в силу інтралінгвальних чиннинів, був не те що відсутнім, але малопомітним.

Сьогодні ми можемо спостерігати ледь не щоденну появу мовознавчих праць, присвячених мові війни. І розгляд концепту ворога та пов’язаних із ним мовленнєвих процесів є однією з ключових царин так званої «воєнної» лінгвістики. Безпосередньо дослідженню концепту ворога торкалися І.Басовець, С.Бибик, Т.Вільчинська, Н.Кондратенко та інші; формуванню образу ворога й мовним маркерам на його позначення в українських ЗМІ приділили увагу К.Близнюк, В.Болотова і Т.Байдак, С.Булик-Верхола, В.Карпяк, А.Набухотна, Р.Хотин, І.Костанкевич, Н.Костусяк, Н.Шульська, Р.Христіанінова та ін.

Побіжно лексеми на позначення ворога в межах тих чи тих семантичних груп і стилістичних різновидів української мови фіксували й аналізували С.Гриценко, А.гладченко та О.Комарова, З.Нивчик, В.Сахненко, М.Степаненко, М.Хар та ін.

Тож сказати, що проблема вживання, творення й функціювання лексики, що входить до семантичного поля «ворог», ми не можемо. Але дотепер наявні праці не є системним описом того, що українці вкладають у поняття «ворог» і як вони його називають у мережевому дискурсі, мають здебільшого фрагментарний характер.

Цим і зумовлена **актуальність** пропонованої до захисту кваліфікаційної магістерської роботи.

Об'єкт дослідження – українська лексика преіоду російсько-української війни 2014-2024 років.

Предмет дослідження – семантика, структура та функційне навантаження найменувань ворога, зафіксованих у текстах українськомовних соцмереж під час війни.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз семантики, структури та функцій назв на позначення ворога в українськомовному дискурсі соціальних мереж у період російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання:**

1) проаналізувати основні мовознавчі праці, присвячені дослідженню поняттю «ворог»;

2) шляхом обстеження українськомовних соціальних мереж періоду 2014–2024 років укласти реєстр лексем на позначення ворога й виоремити їх семантичні групи;

3) укласти питальник із виокремленими семантичними групами найменувань ворога й провести опитування військовослужбовців ЗСУ;

4) з'ясувати основні засоби творення лексем на позначення ворога, зафіксованих в українськомовних текстах соцмереж, а також отриманих у результаті опитування відповідях.

Методи дослідження: основним методом є описовий, що включає спостереження, систематизацію та інтерпретацію мовних явищ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснюється комплексний аналіз лексем на позначення ворога в українськомовному дискурсі соціальних мереж, зокрема і в мовленні військовослужбовців ЗСУ, проведено семантико-структурний аналіз виявлених найменувань.

Практичне значення роботи: результати можуть бути використані у підготовці курсів з навчальних дисциплін “Лексикологія”, “Соціолінгвістика”, “Медіалінгвістика” та “Психолінгвістика”, а також у дослідженнях, присвячених вивченню інформаційної війни.

РОЗДІЛ 1
ВОРОГ І ВОРОЖІСТЬ ЯК РЕАКТУАЛІЗОВАНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНІСТИКИ

1.1. Соціально-психологічний аспект ворожості в контексті російсько-української війни

Лексика, що позначає ворога в українськомовній блогосфері, є відображенням мовних, соціокультурних та емоційних трансформацій, зумовлених російсько-українською війною (2014–2024 рр.). Дослідження нових мовних явищ у цей період дозволяє краще зрозуміти мовну динаміку, ідентифікаційні процеси та суспільні настрої, які впливають на формування національного дискурсу.

В.Бурлачук зазначає: «Війна – це ворожий об’єкт, який можна побачити на екрані безпілотника. Цей образ демонструє прозорість війни, появу нової оптики війни, війни, що спостерігається не з окопа, а в режимі реального часу, споглядання ворога не в прицілі кулемета чи автомата, а з висоти пташиного польоту. <…> Безконтактному образу війни відповідає її дистанційний характер, коли можливості ракетного обстрілу загрожують усій території противника. Тим самим зникає фундаментальна відмінність, притаманна всім попереднім війнам, – між фронтом і тилом. Зникає поняття безпечного простору, коли будь-яка точка земної кулі стає досяжною для ракетного удару» [Бурлачук 2022, с. 57–58]. І в цій реальності війни, як слушно стверджує С.Бибик, «людина-боєць, людина-воїн протиставлена людині-ворогу» [Бибик 2022, с. 337].

В академічному двадцятитомному Словнику української мови лексема ВОРОГ описана так: «1. Той, хто перебуває в стані ворожнечі, боротьби з ким-небудь; недруг, супротивник. <…> // кого, чого, рідше кому. Принциповий противник кого-, чого-небудь. <…> 2. перев. збірн. Супротивник на війні. <…> 4. перен. Те, що спричинює шкоду, зло. <…> // кому. Той (те), що спричинює щось

негативне для кого-небудь <…> Зовнішній ворог – той, хто нападає на країну ззовні, порушуючи її кордони [СУМ-20, т. 3, с. 286].

У контексті обраної теми вважаємо за необхідне також навести тлумачення лексеми ОБРАЗ: «1. Зовнішній вигляд кого-, чого-небудь. // <…> Вигляд кого-, чого-небудь, відтворений у свідомості, пам'яті або створений уявою. <…> // Подоба, копія кого-, чого-небудь. <…> 2. Специфічне для літератури і мистецтва узагальнене художнє відображення дійсності, втілене у форму конкретного явища. <…> // Тип, узагальнений характер, створений письменником, митцем. <…> 3. спец. Зображення якого-небудь явища через інше, конкретніше або яскравіше за допомогою мовного звороту, переносного вживання слова і т. ін.; троп <…> 4. перев. мн. Те, що вимальовується, постає в чиїй-небудь уяві. <…> 5. Зображення зовнішнього вигляду кого-, чого-небудь (про портрет, фотографію, скульптуру і т. ін .<…> 6. філос. Відображення у свідомості явищ об'єктивної дійсності. <…> 7. заст. Обличчя.» [СУМ-20, т. 11, с. 56]. Як бачимо, найбільш прийнятними тлумаченнями для нашого дослідження видаються такі: «Специфічне для літератури і мистецтва узагальнене художнє відображення дійсності, втілене у форму конкретного явища.» та «філос. Відображення у свідомості явищ об'єктивної дійсності».

Л.Питльована зазначає: «Ми вживаємо термін «образ ворога», маючи на увазі цілісне уявлення про противника, що поєднує як усталені стереотипні риси, так і новонабуті у результаті негативного оцінного сприйняття» [Питльована 2023, с. 245].

Для того, аби чіткіше розуміти переміщення акцентів у дослідження понять «ворог», «ворожий», «ворожість», маємо навести слова українського історика Я.Калакури: «Одним зі способів мотивації, виправдання та легітимації нинішньої фази повномасштабної окупаційно-загарбницької війни Росії проти України, лицемірно названої «спецопераційою», стало маніпулятивне намагання В.Путіна, а також Д.Медведєва, С.Лаврова, С.Шойґу, патріарха РПЦ Кирила та інших адептів аґресії, використати історичні наративи і знайти разом із кремлівськими істориками «наукові арґументи» для пояснення її причин та мети, доведення

«законності» захоплення Криму й нібито «права» на таке рейдерство території України.» [див. докладніше: Калакура 2022, с. 94].

Продовжуючи цю думку, С.Вовк та її співавтори зауважують: «Один з ключових пунктів російської стратегії щодо повномасштабного вторгнення в Україну полягає у впливі на власне населення шляхом інформаційнопсихологічної маніпуляції, з метою формування сприятливої думки та підтримки для агресивних дій. Важливу роль в цьому відіграють засоби масової інформації. Російські ЗМІ, зокрема телевізійні канали, істотно сприяли агресивній політиці в. путіна, оскільки використовувалися для пропаганди інформації, що сприяла взаємному непорозумінню, підкреслюючи роль росії як «захисниці» та «рятівниці» в цій ситуації. Відповідно, вони сприяли формуванню стереотипного образу ворога-українця у свідомості більшості росіян, допомогли у виправданні анексії Криму та його приєднанні до росії, військовій підтримці так званих ДНРЛНР і працюють зараз під час повномасштабного вторгнення» [Вовк та ін. 2023, с. 42].

В.Лозовий зазначає: «Ідея боротьби з Україною як зовнішнім ворогом стала ефективним засобом російської влади щодо мобілізації населення навколо режиму. Особливого значення в твореннi «образу ворога» надавалося історії Другої світової війни. Вдаючись до хибних спотворених узагальнень, поєднуючи боротьбу українців за самостійність та їх співпрацю з Німеччиною під час війни, Кремль намагається показати спадкоємність і охарактеризувати сучасну Україну як нацистську, а агресію РФ подати як війну з нацизмом. Тому зрозуміло, що заявлена на початку агресії «денацифікація» тотожна ліквідації української нації шляхом деукраїнізації, тобто фактичному знищенню національно свідомих (у кремлівському трактуванні – нацистських) українців. Важливим компонентом формування «образу ворога» є впровадження дискурсу «Україна-антиросія», що націлено на повну нівеляцію бачення України та українців як суб’єкта історичного процесу через формування думки, що вони з’явилися лише як результат інтриги ворогів Росії в ході геополітичного протистояння з нею. Тому війна і загарбання Українських земель в російській інтерпретації – це не агресія,

а акт «історичної справедливості» в процесі боротьби з Заходом.» [Лозовий 2023, с. 105].

За нашими спостереженнями, до 2014 року в українському й навколоукраїнському просторі виходила низка робіт головно нелінгвістичного плану, в яких тією чи тією мірою були розглянуті питання того, як образ ворога творить російська пропаганда (І.Кучманич та С.Селіванова; О.Маєвський, праці Гергія Почепцова та ін.). Після 2014 року, а надто ж після входження розпочатої десять років тому війни в активну фазу, українська гуманітаристика у власних студіях поступово розвернулася в бік того, що образ ворога інтенсивно почала усвідомлювати й осмислювати, слідом за реальністю війни, саме україністика.

Говорячи про реакцію українського суспільства на події 24 лютого 2022 року й пізніше, О.Жулєньова зауважує: «Найбільш відчутною консолідація українського суспільства стала після початку повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 р., коли війна торкнулась кожної української родини, а образ ворога став очевидним.» [Жулєньова 2022, с. 328].

Аналізуючи особливості формування образу ворога в масовій свідомості українців у контексті російсько-української війни, К.Скороход доходить таких висновків: «…створення образу ворога є складовою легітимізуючої ідеології, яка закладає подолання нормативної огиди до насилля у людей [Скороход 2024, с. 183] та уможливлює насильство щодо противника. Цей процес є частиною соціального конструювання реальності. Створення образу ворога відбувається через процеси екстерналізації та об’єктивації, його рефікація відбувається поетапно через проходження стадій неймінгу, легітимації, створення міфів, ритуалів та седиментації (поширення утвореного знання/міфу далі). <…> Утворення нового знання в масовій свідомості впорядковується за допомогою вже наявних рамок. Зокрема при створенні образу ворога задіюються наявні історичні міфи чи стереотипи. У випадку, коли з’являється нові знання/цінності, що мають відносно велику кількість своїх прихильників, відбувається утворення нових стереотипів та міфів, котрі наповнюють образ ворога новими смислами. <…> Характер образу ворога на різних етапах російсько-української війни

змінюється. Під час гібридної війни образ ворога характеризується розмитістю, в якості конкретного суб'єкта, якого визначають ворогом, розглядають російське керівництво, зокрема президента Росії, росіяни здебільшого не сприймаються як вороги. Із початком широкомасштабного вторгнення відбувається кристалізація образу ворога, негативне ставлення поширюється на російських громадян, влада, народ та російські солдати постають як окремі вороги. Додатково у переліку ворогів з'являються союзники Росії та внутрішній ворог. <…> Конструювання образу ворога відбувається комплексно, окремі ознаки образів влади, солдат та населення взаємопов'язані, ядерні конструкти для кожної з груп внутрішньо узгоджені і або перетинаються, або доповнюють одне одного. Так, до сталих характеристик ядра образу російської влади належать аморальність у поєднанні з егоцентричністю та жорстокістю, ядро образу населення утворюють аморальність, жорстокість та відсутність суб'єктності, ядром образу військових є агресивність та аморальність. [Скороход 2024, 184]. Сконструйовані образи ворога легітимізують певні способи поводження з ним на базі того, яких форм набуває дегуманізація різних суб'єктів. Щодо російської влади і військових переважає кричуща анімалістична дегуманізація, що легітимізує радикальні способи, зокрема фізичне знищення ворога, а щодо російського населення – дегуманізація у механістичній формі, яка легітимізує вимогу визнання своєї відповідальності за скоєні злочини та готовність відшкодувати завдану шкоду. <…> Виокремлення ознак ядра образу ворога не залежить від того, з якої саме позиції респонденти його бачать та оцінюють, що підтверджується збігом ключових характеристик ядра образу російської влади, населення та солдат в уявленні цивільних та військових. <…> В узагальненому конструкті образу ворога в уявленні населення поєднуються такі ознаки: відсутність моральності, специфічний емоційний стан (жорстокість) та вади когнітивної складової (відсутність раціональності). Поєднання жорстокості та аморальності є системотворчою ознакою для всіх груп ворога: влади, народу та солдат. Ядром спільного концепту ворога є його уособлення як «нелюда». Цей конструкт утворює основу для формування нових стереотипів та міфів; можна очікувати,

що саме навколо нього буде здійснюватися подальше соціальне конструювання образу на етапі створення відповідного міфу. <…> Відбувається специфічна кристалізація колективної ідентичності в ході конструювання образів «ми» та «вони» через звернення до ознак образу ворога, яка конституюється не через відмінності певних ознак, а через принципово іншу ціннісну природу порівняно з ідентичністю ворога. <…> Конструювання образу ворога є динамічним процесом, наразі він продовжує формуватися, в ході розгортання війни деякі складові підтверджуються і стають усталеними елементами, а деякі переглядаються і уточнюються, зокрема це стосується образу російської армії. [Скороход 2024, 185]. Однак можна констатувати, що структура образу ворога оформлена і головні ключові ознаки підтверджені на основі консенсусу щодо змістових характеристик та стабільності їх продукування [див. докладніше Скороход 2024, с. 183–186].

Шляхом виявлення наративних фреймів у результаті 77 напівструктурованих інтерв'ю, проведених у березні-травні 2022 р. з представниками різних груп мирного населення (біженцями з територій, які були окуповані / знаходились під загрозою окупації, піддавалися обстрілам та зазнали руйнувань, та мешканцями територій, які безпосередньо не постраждали від воєнних дій [Злобіна 2022, с. 339], О.Злобіна дійшла висновку, що «ключовими наративними фреймами, що описують майбутні стосунки українців з росіянами на початковому етапі війни є «ворожість» і «дистанціювання». Вони відбивають переважно спонтанні емоційні реакції на ситуацію втрати як особистісної, так і колективної безпеки. У цих умовах у масовій свідомості переважає бажання захиститися від небезпечного сусіда-нападника. Рефлексія подальших стосунків досить слабка, тому можна прогнозувати зміни у баченні формату повоєнних взаємодій залежно від розвитку подій війни. Аналіз спонтанної рефлексії дає підстави говорити про те, що спіраль означення запущено і на формування картини майбутнього де впливатиме те, чи перетвориться колективна травма на культурну» [Злобіна 2022, с. 346].

1.2. Концепт «ВОРОГ» як предмет мовознавчих студій

Розглядаючи концепт «ВОРОГ», що його дехто з дослідників включає до складників концепту «ВІЙНА» [Литвиненко 2024, с. 62], ми не можемо не торкатися відправної опції в його формуванні, а саме почуття ненависті й відповідного концепту.

Досліджуючи лексеми, що використовувалися для маркування опонента в інформаційній війні 2014-2020 років, у межах асоціативно-семантичного поля «ворог», зокрема структуру мікрополя «вороже суспільство», О.Кирилюк виокремила 5 асоціативно-семантичних груп: “п’ята колона”, “псевдоетноніми”, “вигадані істоти”, “путініcти”, “сепаратисти” [Кирилюк 2020, с. 40].

Р.Христіанінова зазначає: «Концепт «ненависть» у мовній картині світу українців часів широкомасштабної війни 2022–2023 років зазнав значних змін, він може бути конкретизований як «відплатна ненависть». Основними характеристиками концепту «відплатна ненависть» є: 1) емоція високої інтенсивності; 2) породжена почуттям огиди до підлого ворога, негідного звання людини; 3) передбачає знищення ворога, оскільки він є загрозою для вироблених людством цінностей співжиття; 4) має конструктивний характер, адже спрямована на відстоювання демократичних ідеалів цивілізованого суспільства» [Христіанінова 2023, с. 42].

Здійснивши аналіз концептуальних метафор українських медіа на позначення ворога в ракурсі теорії концептуальної інтеграції, К.Бречак виокремила «антропоморфні, природоморфні, соціаморфні і артефактні метафори у таких концептуальних метафоричних моделях: Путінська Росія / ворожа армія / "Руський мир" – це Чума, Реваншизм – це Смертельно Небезпечна Хвороба, Запобігання реваншизму – це Вакцинація, Москва / Росія – це Театр Жахів, Москва / Росія – це Злодій, Міністерство оборони Росії – це Вбивця, Ідеологія – це Наркотик, Зміна Влади – це Диспансеризація росіян, Руський мир – це Неандертальці, Прихильники Ідеї Руського миру – це Викопні Представники Homo sapiens, Дезинформація – це Запакування. Унікальною рисою

ідентифікованих метафор є метафоричний блендінг як спосіб словотвору, що поєднує у одному слові літерне символьне позначення ворога, що реферує до ментальних просторів джерела або цілі, і частину іншої лексеми на позначення вихідних просторів метафоризації» [Бречак 2023, с. 45].

Активно вивчаючи соцмережі, мовознавці зазанчають: «Дискурс соціальних мереж сьогодення, коли ми маємо війну на великій території України з усіма її жахіттями, якісно змінив свій характер. Насамперед упадає в очі його чітка поляризованість, що вияскравлює мовленнєві наміри комунікантів – показати своє несприйняття ворогів і тих принципів життя, які вони хочуть нав'язати українцям, з одного боку, та підтримати захисників нашої землі, мужніх українських воїнів, з другого. Узаємодія комунікантів у різних соціальних мережах та групах відбувається як в основних дописах, так і в коментарях до них, що зумовлює дві форми дискурсу – монологічну й полілогічну» [Христіанінова 2023, с. 190].

Дослідивши комунікативну стратегії тролінгу ворога в мережевому дискурсі сьогодення, Р.Христіанінова стверджує, що розглядана стратегія зазнала в умовах війни певної трансформації. Вона втратила маніпулятивний характер і безпосереднє спрямування на отримання негативної реакції адресата, тобто ворога. Натомість основним завданням тролінгу ворога стає його висміювання, відверте глузування над ним з метою підтримки морального духу українців, їхньої віри в перемогу над ворогом [Христіанінова 2023, с. 194].

Обстеживши ці телеграм-канали, ми виявили, що на позначення ворога існує дещо обмежене коло лексем / виразів. І тому було прийнято рішення опитати військовослужбовців Збройних сил України, частина яких воювала / воює з 2014 року.

Ми поставили їм такі 11 запитань:

1. Як ви називаєте солдатів російської армії? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

2. Як ви називаєте президента Російської Федерації Володимира Путіна? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

3. Як ви називаєте дружин російських солдатів? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

4. Як ви називаєте українців, які співпрацюють із РФ? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

5. Як ви називаєте українців, які перейшли на бік армії або окупаційної влади РФ? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

6. Як ви називаєте міністра закордонних справ Російської Федерації Сергія Лаврова? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

7. Як ви називаєте прессекретаря президента РФ Володимира Пескова? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

8. Як ви називаєте найбільш відомих представників російських ЗМІ – 1) Д.Кисєльова, 2) В.Соловйова, 3) О.Скабеєву, 4) М.Симоньян, 5) Б.Корчевникова? З якого приблизно часу (рік)?

9. Як ви називаєте дітей російських солдатів? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

10. Як ви називаєте росіян, які не служать у російській армії, але підтримують вторгнення РФ в Україну? З якого приблизно часу (рік)? За можливості поясніть, чому саме так.

11. Як ви називаєте українців, які перейшли на бік армії або окупаційної влади РФ?

Запропонувавши військовослужбовцям відповісти в Google-формі, ми зіштовхнулися з їх острахом фіксувати свої електронні адреси в мережі, а тому швидко переформатувалися на паперовий варіант питальника та заповнення його від руки.

Загалом ми опитали 30 військовослужбовців, із яких дванадцятеро на момент опитування перебували на лікуванні у військових госпіталях.

РОЗДІЛ 2
СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА НАЙМЕНУВАНЬ ВОРОГА В СОЦМЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Розглядаючи структуру й семантику назв ворога, ми спочатку аналізуватимемо виявлений у соцмережевому та форумному дискурсі матеріал, а після цього, з метою порівняння, надаватимемо результати опитування.

1. Позначення солдат російської армії

Найбільш частотними іменниками на позначення солдат російської армії є збірний суфіксальний номен ***русня***:

Русня *готується підірвати дамбу у Василівці Запорізької області І звісно ж терористи звинувачують наші війська у підготовці до терористичного акту* (2024 ППО - NEWS);

У Житомирській області через нову атаку ***русні*** *запроваджено аварійні відключення, — Житомирobленерго* (УТ 2024) ‘російська армія’.

Так само частовживаною є назва *кацапи*:

Кацапи *влучили у супермаркет біля багатоповерхових будинків у Харкові, — повідомив міський голова Харкова Терехов.* (УЧ 2024);

Сюжет: осінь, світанок, Донбас. ***Кацапи*** *їдуть в сторону наших позицій, але ламаються по дорозі. Їх помічають наші пілоти* (АС 2024);

Кацапи *вільно пересувалися вулицями Селидово, також є прорив російських підрозділів в напрямку на Вишневе, що створює загрозу оточення наших підрозділів у Селидово* (АС 2024);

У Бєлгороді прилетіло по військовому об'єкту, де ***кацапи*** *зберігали техніку.* (ННУ 2024).

Нерідко натрапляємо на лексему із розширеною семантикою ***орки***:

Орки *знову гатять по енергетичній інфраструктурі* (УТ 2024) ‘російська армія’; *Тиск ворога на Бахмутському напрямку продовжується…2* ***орка*** *висунулись, на дистанції 300-500 метрів вийшло ще 2, і так цілий день. Роботи вистачає.* (ГС 2022);

Орки *публікують кадри зі старої підземної труби, в якій змогли пропилити проходи та зайти в тил українським військовим неподалік на півдні Авдіївки.* (УТ 2024).

Досить репрезентативним є й іменник ***рашисти***:

Про шістьох загиблих та велику кількість поранених після атаки ***рашистів*** *на Суми повідомляють ЗМІ* (ННУ 2024) ‘російська армія’; *На Запоріжжі ЗСУ методично "демілітарізує"* ***рашистів*** *і їхню техніку.* (ЗС 2024); ***Рашисти*** *зменшили інтенсивність обстрілів по всій лінії зіткнення на Херсонщині. Про це повідомляє ОК Південь.* (СВ 2024).

Нерідко фонетичній модифікації, перетворюючись на оказіоналізм, піддається лексема ***мобік***:

Окупанти відмовляються воювати: 43 ***мобіка*** *рушили під конвоєм додому.* (СВО 2024);

Мобік*"ЛНР" просить у Кадирова захисту від* ***кадирівців****-гвалтівників.* (УТ 2024);

А ти що зробив? Ти думаєш, тобі всі повинні": чергова відповідь ***чмобікам-мобікам****, які скаржаться на фігове екіпірування*.(УТ 2024);

Мобілізовані рашисти *в Енергодарі потерпають від голоду та клопів.* (ЗС 2024);

Мобиків *кидають на фронт, де ті, не бажаючи гинути, здаються в полон.* (ЗС 2024);

На т.з. росії ***"мобікам"*** *з менших республік забороняють говорити рідною мовою, дозволяється лише російською.* (УТ 2024).

Високочастотним є складний іменник, який уживається головно в множині, ***свинособаки***:

Друзі, лихо. Help! Наша Insta потрапила у тіньовий бан. Бо Meta не вважає, що ***російські свинособаки*** *– це окупанти, русняві терористи, які прийшли в Україну вбивати.* (СВ 2023);

Результати довго себе чекати не змушують. Цього разу команда С.Р.О.К. у взаємодії зі Збройними Силами перетворили в шкварки ***свинособак*** *на одній з точок збору.* (ГС 2024);

На підсмажених ***свинособак*** *можна дивитись вічно.* (УТ 2023);

По окупантах гарно прилетіло в Мелітополі — результат на відео. Мер міста повідомляє про денацифікацію 200 ***свинособак****. За іншими даними є лише з десяток постраждалих. Інформація потребує уточнення* (СВ 2024).

Найбільш емоційно нейтральними, а тому й рідше вживаними в соцмережах і на форумах є лексеми ***окупант*** та ***ворог***:

Великий вклад в результативність наших підрозділів, як і всюди, вносять FPV та бомбери, але кількість ***ворога*** *не дозволяє повністю взяти під контроль його маршрути пересування та накопичення* (ГС 2024);

Окупанти *обстріляли теплоелектростанції. Серйозно пошкоджено обладнання теплоелектростанцій по Україні внаслідок атаки, — ДТЕК* (АС 2024);

Окупанти *обстріляли теплоелектростанції ДТЕК: серйозно пошкоджено обладнання* (ННУ 2023);

Бойовий шлях бригади відзначений почесною нагородою ‘За мужність та відвагу‘. Гасло бійців: ‘В єднанні – сила!‘. І це справді так. Саме завдяки спільним зусиллям зможемо вигнати ***окупанта*** *з нашої землі. Дякую всім, хто своєю боротьбою наближає цю мить.* (Zelenskyy 2024).

Так само нечасто натрапляємо на синтаксему ***російські терористи***:

Але єдина умова для ***російських терористів*** *– якнайшвидше забратися з українського Енергодару, бо ніколи загарбникам не буде спокою на нашій землі!* (ЗС 2024).

Цікавими з погляду мовного є такі утворення:

+750 ***мертвих руських*** *за добу* (СВО 2024);

ЗСУ утримують позиції та не допускають просування ***ворога****. У Генштабі підтвердили збиття двох літаків Су-25, гелікоптерів Ка-52 й Мі-24 та 5 БпЛА.* (СВ 2024);

Мобік "ЛНР" просить у Кадирова захисту від ***кадирівців-гвалтівників****.* (УТ 2024);

Два гусара *(рядових мобіка) заходять в посадку і починають перестрілку, ротний з дружками робить ставку, хто з гусарів лишиться живий. А мамці пагібшего, скажуть, що "син прінял нєравний бой і гєраіческі пагіб, закрив своіх таваріщей от 5ті ракєт хаймєрса'.* (ЗС 2024);

Сьогодні ***людожери*** *дуже урізноманітнили наш вечір.* (ЗС 2024) 'російські війська';

Обидві бригади боронять нашу країну на дуже гарячих напрямках, а вплив скидів зараз є дуже високим. Ви можете допомогти зібрати на процес перетворення ***рабсіянина*** *на 'гарного'* (2024 ФД) 'росіянин' від *Рабсія*;

Вагнерівці *знову воюють в Україні, – військовослужбовець 77-ї бригади ЗСУ Віктор.* (УТ 2022) 'учасники приватної військової компанії «Вагнер»';

Сепари не люблять, коли їхні ***чорти*** *мінусуються* (ГС 2022);

Москалям *кілька разів неймовірно фартить, вони виплутуються з фантастичних ситуацій, але все закінчується хепі-ендом.* (63Б 2024).

Результати опитування показали набагато строкатішу палітру найменувань солдат РФ:

ватники, відсталі, русня, вурдалаки, уєбани, підараси, підори, орки, таргани, звєрі, мобіки, могилізовані, вагнерівці, нелюди, окупант, зомбі, падлюки, уроди, рашисти, чмоні, русня, гондураси, русособаки, руські, рососієне, свинорилі, свиноруси, орки, сепари, трупи, унітазні війська, хробаки, русошвайне, русня.

2. Позначення президента РФ Володимира Путіна

Більш творчо блогери підійшли до називання Володимира Путіна. Тут бачимо як модифікації його прізвища (***Путєн****, тікай з міста!* (2024 ФД), так і більш семантично строкаті характеристики:

Бункерний дід путін *переміг на виборах президента рф* (УТ 2024); *Вийшло інтерв'ю* ***бункерного гнома*** *з Такером* ('бункерний гном' – ще одна іронічна назва

Володимира Путіна, що підкреслює його маленький фізичний розмір у поєднанні з його ізоляціоністським стилем керівництва, 2024) (УТ 2024);

Трішки маячні від ***пиньки (Путін****): — Все, що обіцяли західники, Україна здобула* (УТ 2024);

Старе ***пуйло*** *вже зовсім не розуміє, що говорить На зустрічі з президентом Узбекистану назвав країну Дагестаном. "Хочу вам подякувати за особисту участь у розвитку російсько-дагестанських зв'язків", - видав бункерний до лідера узбеків* (2023 УТ);

'Маленький' вітає усіх Мам зі святом Трохи з запізненням, але привітав) У ***хуйлуши*** *був український паспорт і військовий квиток. Максимально тупий* ***сепар****, а міг би стати гарним* ***диверсантом*** (ГС 2023).

Найбільш нейтральною з-поміж виявленого матеріалу на позначення російського президента В.Путіна є лексема ***диктатор***, яка може вживатися разом із прикметником російський: *путін звернувся до учасників форуму БРІКС не своїм голосом.* ***Диктатор****, який побоявся приїхати до ПАР через ордер на його арешт, виступив на форумі по відеозв'язку* (2023 УТ); *Раніше* ***російський диктатор володимир путін*** *погрожував завдати удари по силам НАТО* (ЗС 2024).

Опитані військовослужбовці надали ненабагато більший арсенал засобів номінації очільника держави-агресора: ***бункерний, гномік, експонат мавзолею***, ***старий придурок***, ***тварина, фюрер, х...ло***. Одна відповідь на це питання була «Ніяк».

3. Позначення дітей російських солдатів

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи. Небагато номенів зазначеної групи дало наше опитування. Тут наводимо з поясненнями респондентів, оскільки вони впливають на розуміння мотивації таких номенів: ***діти***, ***заручники Росії*** ('відображає ідею, що діти російських солдатів є жертвами політичної ситуації'), ***майбутні мобіки***, ***майбутні***

могилізовані, ***міні ватники***, ***міні орки*** ‘зменшувальне позначення, що підкреслює приналежність до агресивної політики батьків’, ***орки***, ***пропащі*** (‘термін, що передбачає безнадійність їхнього майбутнього через батьківську військову службу’).

4. Позначення росіян, які не служать у російській армії, але підтримують вторгнення РФ в Україну або агресивно поводяться стосовно до інших

Таких іменників небагато. Інколи це той же субстантив, який виступає на позначення російського військового:

*Перелякана **русня** вистрибує з вікон палаючої лікарні в Єкатеринбурзі — там спалахнула потужна пожежа (ННУ 2024)* ‘мешканці Росії’.

Інше близьке значення цієї лексеми – ‘російська влада’: *Друзі! Зарядіть телефони! Ймовірно **русня** сьогодні знову буде намагатися вимкнути нам світло!* (УТ 2024);

*Латвія, Литва, Естонія, Польща, Чехія, Словаччина, Данія, Бельгія та Нідерланди більше не приймають від **свинособак** документів на оформлення туристичних віз* (СВ 2024) ‘громадяни Росії’;

*У Європі **свинособак** поменшає* (СВ 2024), *Ось це порція радості від **свинособак**.* (АС 2024).

Зрідка натрапляємо на розгорнуту назву агресивного росіянина: ***Руснявий бидло-дегенерат*** *напав на таксиста казаха у Польщі, бо той сказав, що підтримує Україну* (HKR 2023).

Опитування військових дало більш яскраві приклади таких назв:
агресори, ***ватники***, ***ждуни***, ***зомбі апокаліпсис***, ***імперіалісти***, ***імперці***, ***нелюди***, ***нерозумні, придурковаті, промиті мізки, пропутінізовані, сєпари***, ***фашисти.***

5. Позначення дружин російських солдат

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи.

Військовослужбовці ЗСУ тут були більш творчими (наводимо цю групу іменників із поясненнями респондентів):

Власниці Білих Лад ‘іронічне позначення дружин російських солдатів, які є частиною агресивної машини’, ***дружини орків, ждуни, жінка, дружина, орчіхи*** ‘сленгове позначення для дружин солдатів, які підтримують агресивну політику Росії’, ***рашисти, русня, тварі*** ‘сильне презирливе позначення для дружин, які підтримують війська агресора’, ***тварини*** ‘презирливе позначення для дружин, які підтримують війну та агресивну політику Росії’, ***тварюки*** ‘тому що вони такі і є. З початку війни. Негативна характеристика дружин солдатів, які не засуджують агресивну політику і підтримують її’, ***терпіли*** ‘позначення для дружин, які не проявляють протесту проти агресії, а просто підтримують своїх чоловіків’, ***Х...ло*** ‘негативне позначення, що використовується для вираження презирства до дружин солдатів агресора’.

6. Позначення тих, хто підтримує ідеї ‘руського міра’

Натрапляємо на поодинокі словосполучення: *Чергова **рашистська мерзота** у Львові. Огидна недоблогерка змішала з величезною купою лайна львів’ян, які борються за українську мову!* (АС 2024).

Тут респонденти дали *більше ілюстрацій:* ***ватники, зрадники з 2014 року, колаборанти, мразі, нелюди, нерозумні, продажні, промиті мізки, путіністи, путіноїди, русифіковані, сепаратисти, фашисти***.

7. Позначення найбільш відомих представників російських ЗМІ

Назви цієї групи репрезентовані поодинокими родовими назвами (***Пропагандисти рф*** *роздають нові вказівки журналістам у зв'язку із високим рівнем невдоволення населення.* (ЗС 2024); *Актори, які не отримали Оскара, **руснявий пропагандист** виклав відео, де за сценарієм мобік отримав ураження "нанохімічною зброєю ЗСУ". (УТ 2024)* ‘російські пропагандисти’) та кількома видовими:

росіяни більше не завдаватимуть масованих ракетних ударів по Україні: авіація отримала відповідний наказ, – ***орк-воєнкори*** (УТ 2024) ‘російські військові кореспонденти’;

Українські дрони атакували Дагестан, – ***орк-ЗМІ.*** (УТ 2024) ‘російські військові кореспонденти’;

Збройні Сили України на восьми бронемашинах прориваються у БНР — ***кацап-змі*** (УЧ 2024);

Знову ж таки ***петушині помийки****, працюючи по системі Геббельса, розносять цю інфу як достовірну.* (СКР 2022).

Військовослужбовці, які взяли участь в опитуванні, були красномовнішими:

1 - ***фашист***, 2 - ***скотина***, 3 - ***шлюха***, 4 – ***боброїдка*** (це відповідь одного респондента)***, брехло, брехуни*** (цю відповідь дало двоє опитаних), ***ведучі русня ТБ, ведучі ТВ, зливний ‘бачьок’, козляри, маніпулятори, оно, оркЗМІ, піарщики, пропагандисти, пропагандони, гебельс ТВ, розповсюджувачі брехні Розповсюджувачі фейків, тварини, терористи, тільки нецензурна лексика, фашисти, Х...ло, шавкі.***

8. Позначення міністра закордонних справ Російської Федерації Сергія Лаврова

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи.

Респонденти дали на це запитання більше відповідей, ролячі акцент на зовнішності посадовця:

ватник, вбивця, воєнний злочинець, додик, кінь, лошара, коняча морда, кремлівський пропагандист, Лавров, монстр, вампір, морда коняча, нацист, нацистська морда, тварина, терорист, фашист, х...ло.

9. Позначення прессекретаря президента РФ Володимира Пескова

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи.

Опитані військовослужбовці дали такі відповіді, роблячи акцент, як і у випадку з питанням про С.Лаврова, на зовнішності очільника пресслужби російського президента: ***безбожник, брехло***, ***брехун, вбивця, говоряча голова Путіна, говорячий тарган, говорящі вуса, злочинець, нацист***, ***ніяк*** (чотири відповіді), ***падлюка, Пєсков, помічник Путіна, пропагандист, тарган, тварина, терорист, урод, фашист, х...ло***.

10. Позначення українців, які співпрацюють із РФ

Ця група найменувань досить строката в плані передусім словотвірному:

На росТБ нова зірка - ***колаборант рогов*** *роздає накази, кого мобілізувати на війну.* (ЗС 2024);

Херсонським партизанам вдалось підірвати одного із головних ***кровососів*** *Херсонської землі і топ-зрадника Булюка Віталія Вікторовича* (НВ 2024);

Той випадок, коли ти не просто ***ватник****, а дуже тупий* ***ватник*** (УТ 2022);

Сепари *не люблять, коли їхні* ***чорти*** *мінусуються* (ГС 2022);

Запам'ятайте обличчя цього ***мудла****. Воно зве себе тік-токером, а виродила його наша криворізька земля. Артур Бабич подався на заробітки до* ***московії*** *та продався* ***русні****. Зараз він трясе дупою з* ***рашистською сволотою****) та замовчує війну в Україні* (СВОЇ 2022);

Гризня між ***колобками*** - *те, що кремль уже ніяк не контролює. Програвший здохне на підвалі, а переможця прибере населення окупованих територій* (ЗС 2024).

Військовослужбовці дали такі відповіді:

Безбожники, дурні колаборанти, звірі, зрадники, колаборанти, колабораціоністи, мразі, недалекі, нелюди, ніяк, предатели, продажні, розумово відсталі, твари, тварини, терористи, українці, х...ло.

11. Позначення українців, які перейшли на бік армії або окупаційної влади РФ

Обстежений матеріал телеграм-каналів лексем із такою семантикою не містить. Але опитування показало доволі широке й експресивно забарвлене коло найменувань цієї групи:

ватники, ***відсталі*** ‘термін для осіб, що не здатні зрозуміти наслідки своїх вчинків’, ***вони кончені. продажні*** (відповідь від однієї людини), ***зрадники*** (три відповіді), ***зрадники з 2014*** (дві відповіді), ***ідіоти***, ***колаборанти***, ***люди, у яких відсутнє вміння користуватися аналітичними здібностями***, ***манкурти***, ***гниди***, ***меркантильні, мразота***, ***нелюди, ніяк*** (дві відповіді), ***ніяк, багато честі*** (відповідь із поясненням), ***продажні, русифіковані, русский мир, сепаратисти***, ***сепари, терористи***, ***українці, х...ло, хворі*** ‘позначення осіб, що втрачають здатність до нормального мислення та моральних оцінок’.

В обстеженому матеріалі чітко виокремлюється група назв **Росії та її мешканців.**

Для називання Росії блогери використовують такі утворення:

*Рада ЄС скасувала спрощений візовий режим з рф. Голова ОП Андрій Єрмак пояснив, тепер громадянам ‘**нємитой**‘доведеться оформлювати візи дорожче (збір виріс з 35 до 80 євро) та довше. Також збільшиться кількість необхідних документів, багаторазову візу отримати буде ще складніше.* (СВ 2024);

*Згадки «**московского государства**» на сторінках ранніх робіт кацапських авторів* (УЧ 2024)*;*

*Рашистська мерзота, яка підтримує **рашку,** днр та вагнерівців вже спокійно ходить по Києву. Замість нар, рускоміровка знов на волі. (рускій мір)* (АС 2024);

*Артур Бабич подався на заробітки до **московії** та продався **русні**. Зараз він трясе дупою з **рашистською сволотою**) та замовчує війну в Україні* (СВОЇ 2022);

в Новій Каховці, де нещодавно наша арта накрила цвєточками групу спецназу з ***рифи*** (2024 ФД);

Запасів зброї КНДР вистачить на 3 місяці війни — Yonhap. У доповіді розвідки Південної Кореї йдеться про те, що хоча постачання Північною Кореєю 152-мм артилерійських снарядів і ракет у ***сосію*** *поки що не справило істотного впливу на її запаси, додаткові поставки можуть завадити військовій підготовці через брак боєприпасів* (УТ 2024).

Для росіян в українських блогерів дещо більше назв: ***Кацапи*** *всіх удмуртів, евенків, тувинців, чувашів... намагаються перетворити в* ***"руських"****, щоби всі вони воювали за одну кацапську ідею. А у нас всіх людей з паспортом України сприймають за однакових українців, що нібито правильно і по-європейськи* (УЧ 2024);

Сьогодні ***вирoдки*** *публікують не тільки обстріли центральної частини міста* (УЧ 2024); *кацапи-військові повиносили речі з хати* ***кацапки-цивільної****, найбільше її зачіпив квадроцикл.* (УЧ 2024).

Натрапляємо й на назву російської цариці Катерини ІІ, пам’ятник якій стояв в Одесі: ***Рашистську*** *катьку в Одесі вже беруть в ‘целофан‘* (АС 2024).

Нижче наведемо результати опитування тридцятьох військовослужбовців ЗСУ, відповіді яких подано в алфавітному порядку без редагування.

1. Позначення солдат російської армії

ватники (ОНВ 2024) ‘термін, що описує людину з сильною прихильністю до Росії та її політики’.

Відсталі, ***русня*** (ОНВ 2024) ‘вказує на людей, що не розвиваються та залишаються в задоволеної байдужості’.

вурдалаки з 2022 року (ОНВ 2024) ‘образливий термін, що асоціюється з монстрами, які з'явилися після 2022 року’.

З 2014 р. ***Уєбани***, ***підараси***, з 2022 ***орки***, ***таргани*** (ОНВ 2024) ‘образливі терміни для позначення ворога, починаючи з 2014 року, з новими інтерпретаціями з 2022 року’.

звери (ОНВ 2024) ‘Люди, що вчиняють жорстокі, безжальні дії’.

Мобіки (ОНВ 2024) ‘люди, призвані до армії для участі у війні, часто використовується як негативне позначення’.

Могилізовані, вагнерівці (ОНВ 2024) ‘термін для опису людей, які йдуть на війну без усвідомлення наслідків (вагнерівці – з посиланням на ПВК)’

Нелюди (ОНВ 2024) ‘термін для позначення людей, що діють без моральних норм’.

окупант (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на країну чи армію, що вторглася на чужу територію’.

орки (ОНВ 2024) ‘негативне порівняння з міфічними істотами, що символізує агресивну, варварську натуру’.

орки, зомбі (ОНВ 2024) ‘термін, що означає бездушних агресорів, як зомбі, що сліпо виконують накази’.

падлюки (ОНВ 2024) ‘люди, які чинять злі, неприпустимі вчинки’

підори, орки, уроди (ОНВ 2024) ‘зневажливі слова, що підкреслюють низький моральний рівень’.

Рашисти (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на підтримку агресії та терористичних дій Росією’.

Рашисти, чмоні (ОНВ 2024) ‘термін, що виражає крайнє презирство до росіян, які підтримують агресію’.

Русня (ОНВ 2024) ‘негативне позначення росіян, яке вказує на їхній моральний і політичний стан’.

Русня, гондураси (ОНВ 2024) ‘презирливе позначення росіян, що порівнюються з низьким соціальним класом’.

Русособаки (ОНВ 2024) ‘образливий термін для позначення росіян, порівняння з тваринами’.

Руські, рососієне, орки, підари (ОНВ 2024) ‘слова, що поєднують етнічну приналежність і негативні характеристики’.

свинорилі (ОНВ 2024) ‘образливий термін, що вказує на брудність і жорстокість’.

свиноруси, ***орки*** (ОНВ 2024) ‘негативне позначення російських солдатів з акцентом на їхню жорстокість’.

сепари (ОНВ 2024) ‘особливий термін для позначення сепаратистів, що підтримують розділення країни’.

солдати (ОНВ 2024) ‘звичайне позначення військових, без негативних конотацій’.

Трупи (ОНВ 2024) ‘негативне позначення, що вказує на людей, що були вбиті або ігноруються’.

Унітазні війська (ОНВ 2024) ‘термін для позначення низько організованих чи морально зіпсованих військ’.

Хробаки, русошвайне, русня (ОНВ 2024) ‘термін для позначення недостойних людей з Росії, з акцентом на їхню жорстокість’.

2. Позначення президента РФ Володимира Путіна

Бункерний (ОНВ 2024) ‘термін, що може бути пояснений тим, що Путін ховається в бункері’.

Гномік, тому що мале і зле (ОНВ 2024) ‘термін, що підкреслює малий зріст та злісну поведінку’.

Експонат мавзолею (ОНВ 2024) ‘термін, що натякає на старомодний та архаїчний образ, асоціація з Мавзолеєм’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘відсутність назви або нейтральне ставлення до персонажа’.

Старий придурок (ОНВ 2024) ‘образливе позначення для людини похилого віку з негативним ставленням до свого оточення’.

Тварина (ОНВ 2024) ‘негативне порівняння, яке ставить під сумнів моральні якості цієї особи’.

Фюрер (ОНВ 2024) ‘порівняння з фігурою диктатора, який керує всім без критики’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘Грубе і образливе позначення, що вказує на людину, яку вважають ворогом’.

3. Позначення дітей російських солдатів

Діти (ОНВ 2024) ‘просте і безпосереднє позначення за віковим критерієм, без негативної оцінки’.

Заручники Росії (ОНВ 2024) ‘відображає ідею, що діти російських солдатів є жертвами політичної ситуації’.

Майбутні мобіки (ОНВ 2024) ‘позначення дітей як потенційних учасників майбутніх мобілізацій’.

Майбутні могилізовані (ОНВ 2024) ‘прогнозування долі дітей як жертв мобілізації, яку вони можуть пережити у майбутньому’.

Міні ватники (ОНВ 2024) ‘Мінімальне спрощення терміну ‘ватники', яке означає людей, котрі підтримують агресивну політику Росії’.

Міні орки (ОНВ 2024) ‘зменшувальне позначення, що підкреслює приналежність до агресивної політики батьків’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘вказує на відсутність спеціального терміну або бажання уникати позначень’.

Орки (ОНВ 2024) ‘зневажливе позначення дітей, що асоціюється з військовою агресією та насильством’.

Пропащі (ОНВ 2024) ‘термін, що передбачає безнадійність їхнього майбутнього через батьківську військову службу’.

4. Позначення росіян, які не служать у російській армії, але підтримують вторгнення РФ в Україну

Агресори (ОНВ 2024) ‘термін, що позначає осіб, які підтримують ворожі дії, не беручи участі в бойових діях особисто’.

Ватники (ОНВ 2024) ‘Сленгове позначення для тих, хто підтримує агресивну політику Росії, незважаючи на її наслідки’.

Ждуни (ОНВ 2024) ‘особи, які не мають активної участі в конфлікті, але очікують його результатів або підтримують позицію агресора’.

Зомбі апокаліпсис (ОНВ 2024) ‘Іронічне позначення для людей, які через пропаганду стали беззаперечними прихильниками війни’.

Імперіалісти (ОНВ 2024) ‘Люди, які підтримують відродження імперських амбіцій Росії через агресивну зовнішню політику’.

Імперці (ОНВ 2024) ‘особи, які підтримують відновлення російської імперії через агресивну політику’.

Нелюди (ОНВ 2024) ‘термін, що позначає осіб, які через підтримку агресії позбавлені людяності’.

Нерозумні (ОНВ 2024) ‘Люди, які не розуміють масштабів наслідків своїх дій, підтримуючи агресивну політику РФ’.

Придурковаті (ОНВ 2024) ‘негативне позначення для тих, хто підтримує агресію, але не має власної активної участі в війні’.

Промиті мізки (ОНВ 2024) ‘термін, що описує людей, які зазнали пропаганди і відмовляються від критичного мислення’.

Пропутінізовані (ОНВ 2024) ‘позначення людей, що беззастережно підтримують політику Путіна та його дії’.

Сєпари (ОНВ 2024) ‘позначення людей, що підтримують сепаратистські рухи та поділяють російську агресивну політику’.

Фашисти побєдобеснуті (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення тих, хто підтримує націоналістичну ідеологію та войовничу політику РФ’.

5. Позначення дружин російських солдат

Власниці Білих Лад (ОНВ 2024) ‘Іронічне позначення дружин російських солдатів, які є частиною агресивної машини’.

Дружини орків (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення дружин солдатів агресора, зокрема, в контексті війни в Україні’.

Ждуни (ОНВ 2024) ‘термін для позначення жінок, які чекають на своїх чоловіків-солдатів без активного осуду війни’.

жінка, дружина (ОНВ 2024) ‘загальне позначення для жінок, які є подругами або дружинами російських солдатів’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘термін, що означає відсутність назви для цього явища, на думку деяких респондентів’.

Орчіхи (ОНВ 2024) ‘Сленгове позначення для дружин солдатів, які підтримують агресивну політику Росії’.

Рашисти (ОНВ 2024) ‘негативне позначення для тих, хто підтримує політику агресора, включаючи їхніх дружин’.

Русня (ОНВ 2024) ‘Сленгове позначення для тих, хто підтримує агресію, зокрема для жінок, що перебувають у такій позиції’.

Твари (ОНВ 2024) ‘Сильне презирливе позначення для дружин, які підтримують війська агресора’.

Тварини (ОНВ 2024) ‘презирливе позначення для дружин, які підтримують війну та агресивну політику Росії’.

Тварюки, тому що вони такі і є. З початку війни (ОНВ 2024) ‘негативна характеристика дружин солдатів, які не засуджують агресивну політику і підтримують її’.

Терпіли (ОНВ 2024) ‘позначення для дружин, які не проявляють протесту проти агресії, а просто підтримують своїх чоловіків’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘негативне позначення, що використовується для вираження презирства до дружин солдатів агресора’.

6. Позначення тих, хто підтримує ідеї ‘руського міра’

Ватники (ОНВ 2024) ‘термін для людей, які схвалюють російську агресію та політику, часто використовується в негативному контексті’.

Зрадники з 2014 року (ОНВ 2024) ‘ті, хто підтримував агресивну політику Росії після анексії Криму і початку війни на Донбасі’.

Колаборанти (ОНВ 2024) ‘Люди, які співпрацюють з агресором, підтримують його ідеї та сприяють загарбницькій політиці’.

Мразі (ОНВ 2024) ‘негативне позначення для тих, хто підтримує агресивні ідеї Росії, на думку опитуваних’.

Нелюди (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення людей, які підтримують агресивні ідеї, що руйнують мир і не демонструють співчуття до інших народів’.

Нерозумні (ОНВ 2024) ‘позначення для людей, які, за думкою респондентів, не здатні осмислити наслідки своїх дій, підтримуючи агресора’

Продажні (ОНВ 2024) ‘позначення для людей, які, на думку опитуваних, продають свої принципи за гроші чи власну вигоду’.

Промиті мізки (ОНВ 2024) ‘ті, хто, на думку респондентів, не має власної думки і прийняв пропагандистські ідеї Росії, сліпо підтримуючи їх’.

Путіністи, ***путіноїди*** (ОНВ 2024) ‘ті, хто активно підтримує Володимира Путіна та його політику, часто в контексті війни з Україною’.

Русифіковані (ОНВ 2024) ‘Люди, які прийняли ідеї ‘руського міра’, відмовившись від власної культури та історії’.

Сепаратисти (ОНВ 2024) ‘Люди, які підтримують розпад держав, приєднання територій до Росії або інші сепаратистські ініціативи’.

Фашисти (ОНВ 2024) ‘позначення для людей, які підтримують агресивну націоналістичну ідеологію, схожу на фашизм’.

7. Позначення найбільш відомих представників російських ЗМІ

1 - ***фашист***, 2 - ***скотина***, 3 - ***шлюха***, 4 - ***боброїдка*** (ОНВ 2024) ‘використовується для вираження крайнього негативу до представників російських ЗМІ через їх пропаганду’.

Брехло (ОНВ 2024) ‘образливе позначення для тих, хто займається поширенням брехні через медіа’.

Брехуни (ОНВ 2024) ‘визначення для представників ЗМІ, що навмисно поширюють неправду або викривлену інформацію’.

Брехуни (ОНВ 2024) ‘Люди, які поширюють неправдиву інформацію з метою маніпуляції або збереження влади’.

Ведучі русня ТБ (ОНВ 2024) ‘негативне визначення для телеведучих, що працюють на російських каналах і підтримують кремлівську пропаганду’.

Ведучі ТВ (ОНВ 2024) ‘загальний термін для осіб, що працюють в російських телекомпаніях і активно підтримують агресивну політику Кремля’.

Зливний ‘бачьок’, 2022 (ОНВ 2024) ‘зневажливий вираз, що використовується для критики пропагандистів, які активно підтримують політику Росії’.

Козляри. З початку війни (ОНВ 2024) ‘термін, що застосовується для позначення осіб, які з 2014 року почали активно підтримувати агресивну політику Росії’.

Маніпулятори (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на тих, хто свідомо маніпулює інформацією для досягнення власних цілей’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на відсутність бажання давати будь-які визначення таким особам’.

Ніяк, багато честі (ОНВ 2024) ‘визначення для тих, кого вважають недостойними навіть для згадки або використання назви’.

Оно (ОНВ 2024) ‘негативне позначення для пропагандистів, що підтримують ідеї ‘руського міра’.

ОркЗМІ (ОНВ 2024) ‘позначення для представників медіа, які виконують роль ‘орків’, розповсюджуючи пропаганду Кремля’.

ОркЗМІ (ОНВ 2024) ‘термін, що характеризує пропагандистів, як частину орків, які займаються поширенням російської пропаганди’.

Піарщики (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення осіб, які займаються рекламою та просуванням Кремля в ЗМІ’.

Піарщики (ОНВ 2024) ‘термін, який використовується для позначення людей, що займаються піар-акціями на користь Росії і її політики’.

Пропагандисти (ОНВ 2024) ‘термін для людей, що активно пропагують російські ідеї і підтримують агресивну політику держави’.

Пропагандони, гебельс ТВ: з 2014 (ОНВ 2024) ‘позначення для пропагандистів, які сприяють розповсюдженню російської пропаганди, порівняно з діяльністю Йозефа Геббельса’.

Розповсюджувачі брехні (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що займаються навмисним поширенням неправдивої інформації’.

Розповсюджувачі фейків (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що спеціалізуються на поширенні вигаданих фактів і дезінформації через медіа’.

Тварини (ОНВ 2024) ‘образливе позначення для пропагандистів, які, на думку респондентів, не мають моральних принципів’.

Терористи (ОНВ 2024) ‘позначення для тих, хто використовує медіа для пропаганди тероризму або підтримки насильницьких дій’.

Тільки нецензурна лексика (ОНВ 2024) ‘позначення для тих, хто вважає неприпустимим звертатися до цих осіб без використання грубих виразів’.

Фашисти (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на крайню форми націоналізму, якими характеризуються російські пропагандисти в контексті підтримки агресії’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘образливий термін для представників ЗМІ Росії, який підкреслює негативне ставлення до їх діяльності’.

Шавкі (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення тих, хто виконує брудну роботу на користь Кремля, без власної гідності’.

8. Позначення міністра закордонних справ Російської Федерації Сергія Лаврова

Ватник (ОНВ 2024) ‘назва, що характеризує його як частину промосковської системи, що підтримує агресивну політику’.

Вбивця (ОНВ 2024) ‘образ, що вказує на його роль у війні, яка призводить до смерті людей’.

Вбивця (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на звинувачення у підтримці агресивної політики, яка призводить до смертей’.

Воєнний злочинець (ОНВ 2024) ‘назва, що вказує на роль у війні та можливу відповідальність за злочини’.

Додик (ОНВ 2024) ‘Сленгове слово, що використовується для позначення людини, яку вважають дурною або безвідповідальною’.

Кінь, лошара (ОНВ 2024) ‘знову ж таки, образливе позначення, що підкреслює негативне ставлення’

Кінь, лошара (ОНВ 2024) ‘термін, що асоціюється з образою та знущанням через його зовнішність та поведінку’.

Коняча морда (ОНВ 2024) ‘Ще одне визначення, що підкреслює зовнішній вигляд та агресивні риси’.

Кремлівський пропагандист (ОНВ 2024) ‘назва, що вказує на його роль як одного з головних пропагандистів Кремля’.

Лавров (ОНВ 2024) ‘використання імені без змін’.

Лошадиная голова (ОНВ 2024) ‘Інше позначення, що акцентує увагу на зовнішніх рисах’.

Лавров (ОНВ 2024) ‘просте використання прізвища’.

Монстр, вампір, бо він не людина (ОНВ 2024) ‘назва, що підкреслює сприйняття Лаврова як нелюдської істоти через його позиції’.

Морда коняча (ОНВ 2024) ‘образливе визначення для Лаврова, що зосереджується на зовнішньому вигляді’.

Нацист (ОНВ 2024) ‘знову використання цього терміну для опису його політичної діяльності’.

Нацист (ОНВ 2024) ‘порівняння з нацистами через його політичну лінію та діяльність’.

Нацистська морда - не хочу ображати коней (ОНВ 2024) ‘Критикує Лаврова, порівнюючи його з нацистами, але не бажаючи ображати коней’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘знову ж таки, термін, який вказує на неприязнь або байдужість до цієї особи’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘позначення, яке означає відсутність бажання використовувати будь-які імена для цієї особи’
Не знаю такого (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на незнання або неприязнь до цієї фігури’.

Тварина (ОНВ 2024) ‘оцінка, що підкреслює негативне ставлення до Лаврова, зображаючи його як звіра’.

Терорист (ОНВ 2024) ‘позначення, що підкреслює його роль у підтримці терористичної діяльності через міжнародну політику Росії’.

Фашист (ОНВ 2024) ‘позначення для того, хто підтримує авторитарні та націоналістичні погляди’.

Фашист (ОНВ 2024) ‘Ще одне використання терміну для характеристики політичної ідеології’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘образливе позначення, що підкреслює негативне ставлення до Лаврова’.

9. Позначення прессекретаря президента РФ Володимира Пескова

Безбожник (ОНВ 2024) ‘назва для людини, яка відкидає моральні або релігійні засади’

Брехло (ОНВ 2024) ‘термін для позначення людини, яка постійно говорить неправду’.

Брехун (ОНВ 2024) ‘назва для людини, що поширює неправду або маніпулює фактами’.

Брехун (ОНВ 2024) ‘назва для того, хто свідомо спотворює факти та поширює неправду’.

Брехун (ОНВ 2024) ‘назва, що підкреслює непохитне ставлення до неправди’.

Вбивця (ОНВ 2024) ‘використання для позначення особи, що підтримує насильство чи воєнні дії’.

Вбивця (ОНВ 2024) ‘обвинувачення в насильстві та вчиненні злочинів через підтримку агресивної політики’.

Говоряча голова Путіна (ОНВ 2024) ‘оцінка ролі Пескова як представника Путіна та його пропагандистської функції’.

Говорячий тарган (ОНВ 2024) ‘комбінація образи, що асоціюється з брудною політичною діяльністю та негативними рисами’.

Говорящі вуса (ОНВ 2024) ‘позначення, яке підкреслює видиму частину його зовнішності’.

Злочинець (ОНВ 2024) ‘звинувачення у відповідальності за злочини або порушення прав’.

Нацист (ОНВ 2024) ‘знову вживається для підкреслення підтримки фашистських або авторитарних ідеологій’.

Нацист (ОНВ 2024) ‘позначення для людей, які підтримують авторитарні та націоналістичні ідеї’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘І знову відсутність бажання звертатися або використовувати ім'я’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘не бажають звертатися до нього за допомогою імені’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘те саме, що й попереднє: відсутність бажання називати його’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘термін, що означає відсутність бажання використовувати ім'я чи позначення для цієї особи’.

Падлюка (ОНВ 2024) ‘негативне слово для опису людини, що підриває моральні принципи’.

Пєсков (ОНВ 2024) ‘просте використання прізвища без додаткових характеристик’.

Пєсков (ОНВ 2024) ‘просте використання прізвища без змін’.

Помічник Путіна (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на роль Пескова як довіреної особи в системі Путіна’.

Пропагандист (ОНВ 2024) ‘позначення для того, хто працює на поширення ідеології або перекручування правди’.

Тарган (ОНВ 2024) ‘негативне позначення, що асоціюється з тваринами та неприємними рисами’.

Тварина (ОНВ 2024) ‘образливий термін для опису низьких моральних якостей’.

Терорист (ОНВ 2024) ‘знову термін, що вказує на злочинну діяльність або агресію’.

Терорист (ОНВ 2024) ‘назва для особи, що бере участь у дестабілізації або насильницьких актах’.

Терорист (ОНВ 2024) ‘термін, що вказує на його участь у політичних процесах, що підтримують агресію’.

Урод (ОНВ 2024) ‘образливе позначення для вказання на неприязнь до цієї особи’.

Фашист (ОНВ 2024) ‘звинувачення в підтримці авторитарних або націоналістичних ідеологій’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘образливе позначення, що підкреслює негативне ставлення до Пескова’.

10. Позначення українців, які співпрацюють із РФ

Безбожники (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що порушують моральні або релігійні норми’.

Дурні колаборанти (ОНВ 2024) ‘образливе поєднання інтелектуальних характеристик і зради’.

Звірі (ОНВ 2024) ‘термін, що підкреслює примітивні або нелюдські риси таких осіб’.

Зрадники (ОНВ 2024) ‘звинувачення в порушенні довіри до своєї країни’.

Зрадники (ОНВ 2024) ‘образливе позначення для тих, хто зраджує свою батьківщину’.

Зрадники (ОНВ 2024) ‘позначення осіб, що не дотримуються національних інтересів та моральних принципів’.

Зрадники (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що зраджують свою країну або народ’.

Колаборанти (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що активно співпрацюють із ворожою силою’.

Колаборанти (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що співпрацюють із ворогом під час війни’.

Колабораціоністи (ОНВ 2024) ‘офіційний термін для тих, хто співпрацює з ворогом під час війни’.

Колабораціоністи (ОНВ 2024) ‘Формальне позначення для зрадників, що співпрацюють з ворогом’.

Мрази (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, які проявляють аморальні або зрадницькі вчинки’.

Мразі (ОНВ 2024) ‘Інше слово для опису негативних рис людей, що співпрацюють із ворогом’.

Недалекі (ОНВ 2024) ‘оцінка інтелектуальної спроможності осіб, що підтримують агресора’.

Нелюди (ОНВ 2024) ‘відсутність людяності в їхніх діях’.

Нелюди (ОНВ 2024) ‘оцінка осіб як позбавлених моральних норм’.

Нелюди (ОНВ 2024) ‘позначення для людей, які порушують моральні та етичні принципи’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘відсутність бажання звертатися до таких осіб’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘відсутність бажання називати таких осіб’.

Предатели (ОНВ 2024) ‘образливе позначення для осіб, що зраджують свою країну та народ’.

Продажні (ОНВ 2024) ‘позначення для тих, хто підтримує агресора за гроші або вигоду’.

Розумово відсталі (ОНВ 2024) ‘позначення осіб як тих, що мають обмежені розумові можливості у прийнятті рішень’.

Твари (ОНВ 2024) ‘негативний термін, що підкреслює презирство до співпраці з агресором’.

Тварини (ОНВ 2024) ‘негативне позначення для осіб, які вважаються аморальними’.

Терористи (ОНВ 2024) ‘звинувачення в участі в терористичній діяльності або підтримці агресора’.

Терористи (ОНВ 2024) ‘позначення для осіб, що підтримують насильницькі дії проти свого народу’.

Українці (ОНВ 2024) ‘просте використання національної ідентичності, без уточнень’.

Українці (ОНВ 2024) ‘просте згадування національності без додаткових оцінок’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘образливе слово, що позначає зневагу до осіб, які підтримують ворога’.

11. Позначення українців, які перейшли на бік армії або окупаційної влади РФ

Ватники (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що підтримують російську ідеологію або політику’.

Ватники (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення прихильників російської пропаганди’.

Відсталі (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що не здатні зрозуміти наслідки своїх вчинків’.

Вони кончені. Продажні (ОНВ 2024) ‘негативне позначення для тих, хто змінює свою країну заради вигоди’.

Зрадники (ОНВ 2024) ‘оцінка осіб, що зраджують свою батьківщину та народ’.

Зрадники (ОНВ 2024) ‘оцінка тих, хто зраджує свою країну та народ’.

Зрадники з 2014 (ОНВ 2024) ‘звинувачення у підтримці агресора з початку конфлікту’.

Зрадники з 2014 (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що співпрацюють з агресором з моменту початку конфлікту’.

Ідіоти (ОНВ 2024) ‘позначення осіб, що діють необдумано, без розуміння наслідків’.

Колаборанти (ОНВ 2024) ‘особи, що співпрацюють з окупаційною владою або агресором’.

Люди, у яких відсутнє вміння користуватися аналітичними здібностями (ОНВ 2024) ‘оцінка інтелектуальної незрілості або маніпуляцій такими людьми’.

Манкурти, гниди (ОНВ 2024) ‘термін, що позначає людей, які втратили свою ідентичність або зрадили своїх’.

Меркантильні, зрадники (ОНВ 2024) ‘оцінка людей, що діють з корисливих мотивів, порушуючи моральні принципи’.

Мразота (ОНВ 2024) ‘високий рівень презирства до таких осіб’.

Нелюди (ОНВ 2024) ‘оцінка людей як позбавлених моральних норм і людяності’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘відсутність бажання визначати такі категорії осіб’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘відсутність бажання визначати чи оцінювати таких людей’.

Ніяк (ОНВ 2024) ‘відсутність бажання позначати таких осіб’.

Ніяк, багато честі (ОНВ 2024) ‘висловлення презирства до тих, кого не хочуть навіть оцінювати’.

Предатели (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, які зраджують свою батьківщину’.

Продажні (ОНВ 2024) ‘термін для осіб, що продають свої інтереси за матеріальну вигоду’.

Русифіковані (ОНВ 2024) ‘термін для людей, що перейшли на бік агресора і сприймають його ідеї’.

Русифіковані (ОНВ 2024) ‘термін для тих, хто прийняв російську ідентичність і підтримує її’.

Русский мир (ОНВ 2024) ‘термін, що використовується для позначення ідеї, яку підтримують деякі зрадники’.

Сепаратисти (ОНВ 2024) ‘термін для тих, хто підтримує поділ країни на частини’.

Сепари (ОНВ 2024) ‘звинувачення у підтримці сепаратистських ідей та відділення частини ***території країни’.***

Терористи (ОНВ 2024) ‘звинувачення у підтримці насильницьких дій або терористичної діяльності’.

Українці (ОНВ 2024) ‘просте зазначення національності без додаткових оцінок’.

Х...ло (ОНВ 2024) ‘образливе слово, яке виражає зневагу до людей, що підтримують агресора’.

Хворі (ОНВ 2024) ‘позначення осіб, що втрачають здатність до нормального мислення та моральних оцінок’.

ВИСНОВКИ

Обстеження чотирнадцяти телеграм-каналів та опитування бійців ЗСУ дало нам такі результати.

1. Позначення солдат російської армії

Найбільш частотними іменниками на позначення солдат російської армії є збірний суфіксальний номен ***русня***. Так само частовживаною є назва ***кацапи***. Нерідко натрапляємо на лексему із розширеною семантикою ***орки***. Досить репрезентативним є й іменник ***рашисти***. Нерідко фонетичній модифікації, перетворюючись на оказіоналізм, піддається лексема *мобік (**чмобік-мобік**, **мобілізовані рашисти***). Високочастотним є складний іменник, який уживається головно в множині, ***свинособаки***. Найбільш емоційно нейтральними, а тому й рідше вживаними в соцмережах і на форумах є лексеми ***окупант*** та ***ворог***. Так само нечасто натрапляємо на синтаксему ***російські терористи***. Цікавими з погляду мовного є такі утворення: ***мертві руські, кадирівці-гвалтівники, два гусара, людожери, рабсіянин, вагнерівці, чорти, москалі***. Результати опитування показали набагато строкатішу палітру найменувань солдат РФ: ***ватники, відсталі, русня, вурдалаки, уєбани, підараси, підори, орки, таргани, звєрі, мобіки, могилізовані, вагнерівці, нелюди, окупант, зомбі, падлюки, уроди, рашисти, чмоні, русня, гондураси, русособаки, руські, россосієне, свинорилі, свиноруси, орки, сепари, трупи, унітазні війська, хробаки, русошвайне, русня.***

2. Позначення президента РФ Володимира Путіна

Більш творчо блогери підійшли до називання Володимира Путіна. Тут бачимо як модифікації його прізвища (***Путєн***), так і більш розгорнуті або стислі обсценні найменування: ***бункерний дід путін***, ***бункерний гном, пинька (Путін), хуйлуша***. Найбільш нейтральною з-поміж виявленого матеріалу на позначення російського президента В.Путіна є лексема ***диктатор***, яка може вживатися разом із прикметником російський: ***російський диктатор володимир путін***.

Опитані військовослужбовці надали ненабагато більший арсенал засобів номінації очільника держави-агресора: ***бункерний, гномік, експонат мавзолею***, ***старий придурок***, ***тварина, фюрер, х...ло***. Одна відповідь на це питання була «Ніяк».

3. Позначення дітей російських солдатів

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи. Небагато номенів зазначеної групи дало наше опитування. Тут наводимо з поясненнями респондентів, оскільки вони впливають на розуміння мотивації таких номенів: ***діти***, ***заручники Росії*** (‘відображає ідею, що діти російських солдатів є жертвами політичної ситуації’), ***майбутні мобіки***, ***майбутні могилізовані***, ***міні ватники***, ***міні орки*** ‘зменшувальне позначення, що підкреслює приналежність до агресивної політики батьків’, ***орки***, ***пропащі*** (‘термін, що передбачає безнадійність їхнього майбутнього через батьківську військову службу’).

4. Позначення росіян, які не служать у російській армії, але підтримують вторгнення РФ в Україну або агресивно поводяться стосовно до інших

Таких іменників небагато. Інколи це ті ж субстантиви, які виступають на позначення російських військових: ***русня, свинособаки***. Зрідка натрапляємо на розгорнуту назву агресивного росіянина: ***Руснявий бидло-дегенерат***. Опитування військових дало більш яскраві приклади таких назв: ***агресори***, ***ватники***, ***ждуни***, ***зомбі апокаліпсис***, ***імперіалісти***, ***імперці***, ***нелюди***, ***нерозумні, придурковаті, промиті мізки, пропутінізовані, сєпари***, ***фашисти.***

5. Позначення дружин російських солдат

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи.

Військовослужбовці ЗСУ тут були більш творчими (наводимо цю групу іменників із поясненнями респондентів): ***Власниці Білих Лад*** ‘іронічне позначення дружин російських солдатів, які є частиною агресивної машини’, ***дружини орків, ждуни, жінка, дружина, орчіхи*** ‘сленгове позначення для дружин солдатів, які підтримують агресивну політику Росії’, ***рашисти, русня,***

тварі ‘сильне презирливе позначення для дружин, які підтримують війська агресора’, ***тварини*** ‘презирливе позначення для дружин, які підтримують війну та агресивну політику Росії’, ***тварюки*** ‘тому що вони такі і є. З початку війни. Негативна характеристика дружин солдатів, які не засуджують агресивну політику і підтримують її’, ***терпіли*** ‘позначення для дружин, які не проявляють протесту проти агресії, а просто підтримують своїх чоловіків’, ***Х...ло*** ‘негативне позначення, що використовується для вираження презирства до дружин солдатів агресора’.

6. Позначення тих, хто підтримує ідеї ‘руського міра’

Натрапляємо на поодинокі словосполучення: ***рашистська мерзота***. Тут респонденти дали *більше ілюстрацій:* ***ватники, зрадники з 2014 року, колаборанти, мразі, нелюди, нерозумні, продажні, промиті мізки, путіністи, путіноїди, русифіковані, сепаратисти, фашисти***.

7. Позначення найбільш відомих представників російських ЗМІ

Назви цієї групи репрезентовані поодинокими родовими назвами (***пропагандисти рф, руснявий пропагандист, орк-воєнкори***, ***орк-ЗМІ, кацап-змі***, ***петушині помийки***). Військовослужбовці, які взяли участь в опитуванні, були красномовнішими: 1 - ***фашист***, 2 - ***скотина***, 3 - ***шлюха***, 4 – ***боброїдка*** (це відповідь одного респондента)***, брехло, брехуни*** (цю відповідь дало двоє опитаних), ***ведучі русня ТБ, ведучі ТВ, зливний ‘бачьок’, козляри, маніпулятори, оно, оркЗМІ, піарщики, пропагандисти, пропагандони, гебельс ТВ, розповсюджувачі брехні Розповсюджувачі фейків, тварини, терористи, тільки нецензурна лексика, фашисти, Х...ло, шавкі.***

8. Позначення міністра закордонних справ Російської Федерації Сергія Лаврова

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи.

Респонденти дали на це запитання більше відповідей, ролячі акцент на зовнішності посадовця: ***ватник***, ***вбивця, воєнний злочинець***, ***додик***, ***кінь, лошара, коняча морда, кремлівський пропагандист***, ***Лавров***, ***монстр, вампір,***

морда коняча, нацист, нацистська морда, тварина, терорист, фашист, х...ло.

9. Позначення прессекретаря президента РФ Володимира Пескова

Обстежені телеграм-канали не фіксують згадок про назви цієї групи. Опитані військовослужбовці дали такі відповіді, роблячи акцент, як і у випадку з питанням про С.Лаврова, на зовнішності очільника пресслужби російського президента: ***безбожник, брехло, брехун, вбивця, говоряча голова Путіна, говорячий тарган, говорящі вуса, злочинець, нацист, ніяк*** (чотири відповіді), ***падлюка, Пєсков, помічник Путіна, пропагандист, тарган, тварина, терорист, урод, фашист, х...ло***.

10. Позначення українців, які співпрацюють із РФ

Ця група найменувань досить строката в плані передусім словотвірному: ***(колаборант рогов, кровососів, ватник, сепари, мудло, колобки)***. Військовослужбовці дали такі відповіді: ***Безбожники, дурні колаборанти, звірі, зрадники, колаборанти, колабораціоністи, мразі, недалекі, нелюди, ніяк, предатели, продажні, розумово відсталі, твари, тварини, терористи, українці, х...ло.***

11. Позначення українців, які перейшли на бік армії або окупаційної влади РФ

Обстежений матеріал телеграм-каналів лексем із такою семантикою не містить. Але опитування показало доволі широке й експресивно забарвлене коло найменувань цієї групи: ***ватники***, ***відсталі*** ‘термін для осіб, що не здатні зрозуміти наслідки своїх вчинків’, ***вони кончені. продажні*** (відповідь від однієї людини), ***зрадники*** (три відповіді), ***зрадники з 2014*** (дві відповіді), ***ідіоти***, ***колаборанти***, ***люди, у яких відсутнє вміння користуватися аналітичними здібностями***, ***манкурти***, ***гниди***, ***меркантильні, мразота***, ***нелюди, ніяк*** (дві відповіді), ***ніяк, багато честі*** (відповідь із поясненням), ***продажні, русифіковані, русский мир, сепаратисти***, ***сепари, терористи***, ***українці, х...ло, хворі*** ‘позначення осіб, що втрачають здатність до нормального мислення та моральних оцінок’.

В обстеженому матеріалі чітко виокремлюється група назв **Росії та її мешканців.** Для називання Росії блогери використовують такі утворення: ***нємитая***, ***рашка, московія, рифи***, ***сосію***.

Для росіян в українських блогерів дещо більше назв: ***кацапи, "руські"*** (перетворені на росіян удмурти), ***виродки***, ***кацапка-цивільна.***

Як бачимо, живомовний матеріал, наданий нам респондентами-військовослужбовцями, є більш експресивно насиченим, що пояснюється передусім відмінностями писемного мовлення та усного, а також, імовірно, намаганням опитаних не вживати емоційно зниженої лексики або вживати її якнайменше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Басовець І.М. Вербальне увиразнення концепту «ВОРОГ» у політичних промовах президентів України та США (П. Порошенка та Д. Трампа). *Актуальні проблеми сучасної іноземної філології: Студентський науковий вісник.* Рівне : РДГУ 2017, с. 101–106.

2. Бибик С.П. Лінгвософія війни та людини в художніх текстах. *Лінгвософія українських текстів XXI століття* : колективна монографія. / С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, А.Ю. Ганжа, Т.А. Коць, Г.М. Сюта. Відп. ред. С.Я. Єрмоленко. Київ : Інститут української мови НАН України, 2023. С. 337–338.

3. Близнюк К. Асоціативний образ ворога в сучасній українській мові. *Ucrainica X. Sborník příspěvků*. Olomouc, 2023. S. 192–197.

4. Болотова В.О., Байдак Т.М. Формування образу військового ворога сучасними українськими ЗМІ. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. MicroCAD-2024.* URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/e214c437-7fa1-4d4c-8396-7ec781350644/content (дата звернення: 14.08.2024).

5. Бречак К. Дегуманізаційні метафори на позначення ворога в українському медійному дискурсі. *Закарпатські філологічні студії.* Вип.27. С. 40–45.

6. Булик-Верхола С.З. Мовний образ Росії як ворога (на матеріалі ЗМІ періоду російсько-української війни). *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 23. Том 1. С. 29–33.

7. Бурлачук В. Війна як медійна подія. *Українське суспільство в умовах війни. 2022* : Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 56–65.

8. Вільчинська Т. Вербалізація бінарної концептуальної опозиції «захисник – ворог» (на матеріалі газетних текстів). *Медіапростір.* 2017. Спецвип. № 10, с. 59–65.

9. Вовк С., Курило В., Бадер А. Збройне насилля та формування образу ворога в контексті російської агресії. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління.* 2023. Вип. 2(68). С. 41–48.

10. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика.* 2022. 2(32) С. 9–13.

11. Гладченко А.М., Комарова О.С. Неологізація лексики у період російськоукраїнської війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* Том 34 (73) № 1. Ч. 1, 2023. С. 7–13.

12. Дроздовська О.М. Понятійно-категоріальний апарат масової свідомості як різновиду суспільної свідомості. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць*. 2009. Вип. 39. С. 121–138.

13. Жулєньова О. Вплив війни на ціннісні пріоритети. *Українське суспільство в умовах війни. 2022* : Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 326–336.

14. Зіневич Л. В. Концепт «війна» у сучасному українському суспільно політичному дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Спецвипуск. С. 70–72.

15. Злобіна О. Взаємодія між українською та російською спільнотами: «наративні фрейми» майбутнього. *Українське суспільство в умовах війни. 2022* : Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. С. 337–346.

16. Калакура Я. Конструювання образу ворога як технологія маніпуляцій російської історіографії та пропаганди. *Український історичний журнал.* 2022. №4. С. 93–108.

17. Карпяк В. Чому слід називати ворогів росіянами, а не “рашистами”. *Нов инарня*. URL: https://novynarnia.com/2022/04/07/chomu-slid-nazyvaty-vorogiv-rosiyanamy-a-ne-rashystamy/ (дата звернення: 15.09.2024).

18. Кирилюк О. Мовні засоби творення образу ворога в умовах інформаційної війни. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки».* 2020. Вип. 187. С. 45–49.

19. Кондратенко Н.В. Вербалізація концепту ВОРОГ в українському політичному дискурсі. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* Вип. 16. 2017, с. 358–366.

20. Кучманич І.М., Селіванова С.В. Почуття ненависті як об’єкт психологічного аналізу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки : збірник наукових праць.* 2013. Т. 2. Вип. 10 (91). С. 182–185.

21. Литвиненко Ю. Концепт «війна» в українських пареміях. *Мовні виміри світу : матеріали IV Міжнар. науковопракт. студент.-учнів. конфер. 18 квіт. 2024 р. м. Житомир* / за заг. ред. Г.І. Гримашевич; відп. за вип. В.М. Титаренко, Л.В. Ящук. Житомир, 2024. С. 61–63.

22. Лозовий В. Використання «образу ворога» та мови ворожнечі як складова антиукраїнської політики кремля. *Збірник тез ІІІ Міжнародної наукової конференції «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки» (20-21 квітня 2023.).* Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2023. С. 102–105.

23. Маєвський О.О. Образ зовнішнього ворога крізь призму плакатної продукції СРСР. *Сторінки воєнної історії України*. 2013. Вип. 16. С. 207–217.

24. Мулярчук Є. Ненависть як моральне почуття за часів війни. *Філософська думка*. 2022. № 3. С. 98–110.

25. Набухотна А. Емоційно-експресивні засоби в мові масмедіа періоду російсько-української війни. *Українська мова в сучасному науковому вимірі : матеріали ІІ Міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 1–2 червня 2023 рік*; відп. ред.: Н.М. Костусяк, І.А. Мельник. Луцьк. 2023. С. 128–130.

26. Нивчик З.М. Українська словотворчість новітньої доби (2022–2024 рр.). *Мовні виміри світу : матеріали IV Міжнар. науковопракт. студент.-учнів. конфер. 18 квіт. 2024 р. м. Житомир* / за заг. ред. Г.І. Гримашевич; відп. за вип. В.М. Титаренко, Л.В. Ящук. Житомир, 2024. С. 69–71.

27. Олексієнко С., Андрощук О. Психологічні особливості формування образу ворога як складової гібридної війни Російської Федерації проти України. Зб-к наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер: Психологічні науки. 2019. № 2. С. 182–198.

28. Питльована Л. Репрезентація образу зовнішнього ворога у карикатурі журналу «Перець» під час російсько-української війни 2022 року. *Військово-науковий вісник*. 2022. №38. С.243–265.

29. Пірак Н. Не нашкодь. Як війна змінила правила спілкування у соцмережах. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/novi-pravila-v-socmerezhah-dlya-ukrajinciv-shcho-zminila-viyna-50328441.html (дата звернення: 15.09.2024).

30. Сахненко В.С. Розмовна лексика в умовах війни в Україні. *Мовні виміри світу : матеріали IV Міжнар. науковопракт. студент.-учнів. конфер. 18 квіт. 2024 р. м. Житомир / за заг. ред. Г.І. Гримашевич; відп. за вип. В.М. Титаренко, Л.В. Ящук. Житомир, 2024. С. 83–84.*

31. *Скороход К.Л. О*собливості формування образу ворога в масовій свідомості населення України в контексті російсько-української війни : дис. … д-ра філософії ; 054 «Соціологія», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Київ, 2024. 252 с.

32. Хар М.Є. Воєнний дискурс: процеси неологізації. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 24. Том 1. С. 160–166.

33. Холох О., Скрябін О. Соціально-психологічні механізми формування «образу ворога» з України російськими засобами масової комунікації під час російсько-української війни. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки.* 2023. №3(55). С. 35–40.

34. Хотин Р. «Рашка», «лапті», «мордор». Чому українці дають глузливі назви Росії в час війни і що вони означають? *Радіо Свобода.* 2023. 20 травня.

URL: https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-yak-ukrayintsi-nazyvayut-rosiyu-v-chas-viyny/32418920.html (дата звернення: 15.06.2024).

35. *Христіанінова Р.О. Концепт «ненависть» у мовній картині світу українців часів великої війни 2022–2023 років. Мовознавчий вісник. 2023. Вип. 34. С. 42–48.*

36. *Христіанінова Р.О. Мовні засоби реалізації комунікативної стратегії тролінгу ворога в мережевому дискурсі сьогодення. Українська мова в сучасному науковому вимірі : матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 1–2 червня 2023 рік*; відп. ред.: Н.М. Костусяк, І.А. Мельник. Луцьк. 2023. С. 190–194.

37. Fabiszak M. A. Conceptual Metaphor approach to war discourse and its implications. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2007. 272 s.

38. Konstankevych I., Kostusiak N., Shulska N., Stanislav O., Yelova T., Kauza I. Media Manipulation as a Tool of Information Warfare: Typology Signs, Language Markers, Fact Checking Methods. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2022. Vol. 12, Issue 2, Spec. Issue XXIX. P. 224–230. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120229/papers/A_39.pdf.

39. Kostruba N. The Concept of «Sin» in the Consciousness of Young People: the Psycholinguistic Approach. *Psychological journal.* 2019. 5(10). P. 35–45. https://doi.org/10.31108/1.2019.5.10.3

40. Skorokhod K. What does the Enemy Look Like? Ukrainians' Image of the Enemy after Russia's Full-Scale Invasion. *Український соціум*. 2023. № 3(86): 41–54.